

СТАНОВИЩЕ

от Миглена Ценова, доц. д-р в Институт за изследване на изкуствата, Българска академия на науките

по конкурса, обявен в Държавен вестник, № 65, 12.08.2022 г., за заемане на академичната длъжност *доцент* по Музикознание и музикално изкуство (история на популярната музика), област на висше образование 8. *Изкуства*, професионално направление 8.3. *Музикално и танцово изкуство*, за нуждите на сектор *Музика* при Института за изследване на изкуствата, Българска академия на науките,

с единствен кандидат: гл. ас. д-р Михаил Луканов

Гл. ас. д-р Михаил Луканов предлага за оценка в конкурса за *доцент* хабилитационния си труд – публикуваната авторска монография „Музиката на арената на българския цирк. Исторически и теоретични аспекти“ (издание на Института за изследване на изкуствата, 2020, ISBN:978-954-8594-80-6), както и шест (6) публикувани научни статии (три от които – в реферирани издания). По време на работата си като гл. ас. в Института за изследване на изкуствата (ИИИЗк), БАН (2013 – 2022), Михаил Луканов публикува и две допълнителни монографии: „Мильо Басан – живот и творчество“ (монография, която не е представена като основен хабилитационен труд; издание на ИИИЗк, БАН, 2017, ISBN:978-954-8594-64-6) и „Конвенция и иновация в българската рокмузика: върху опита на ФСБ“ (на основата на защитен през 2012 г. дисертационен труд за образователната и научна степен *доктор*; също издание на ИИИЗк, 2018, ISBN:978-954-8594-74-5). Приложеният списък с открити до момента десет (10) цитирания в научни публикации (някои от които в реферирани издания), свидетелстват за авторитета на гл. ас. Луканов в научната общност и за ценността на изследователската му работа. Тук бих могла да добавя, че изследванията на гл. ас. Луканов се цитират и във все още непубликувани научни трудове и проекти (например: Ценова, М. Рецепция на представленията на японски традиционен театър в България, 2020, с. 92, 93, 102, 103, 112, 113, 114, 370), което също би могло да послужи като потвърждение за вече направеното заключение относно стойността на научните

изследвания на гл. ас. Луканов, както и за техните допирни или пресечни точки с други изследователски полета. Наред с публикациите и цитиранията, гл. ас. д-р Луканов участва в национални и международни научни и научно-приложни проекти, участва с доклади на научни форуми, има награди за авторско творчество. От приложените документи и материали е видно, че гл. ас. Луканов отговаря на условията на чл. 53 и чл. 54 от Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България, както и на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за изследване на изкуствата, БАН.

Хабилитационният труд „Музиката на арената на българския цирк. Исторически и теоретични аспекти“ е посветен на тема, която до момента не е била разработена като монографично изследване в българското музикознание. Според самия гл. ас. д-р Луканов целта на изследването е „да открие общата картина от музикални изяви на цирковата „сцена“ в България като история, ключови фигури и състави и да потърси обобщения за тяхното място в българската култура” (с. 12). Предмет на изследването (отново според автора) е „музиката на арената на българските циркове като специфики и функции” (с. 12). Гл. ас. Луканов изследва „периода от края на 19 в. до края на 80-те години на 20 в.“ (с. 12). Предпочетеният от гл. ас. Луканов подход е определен проблем да се проследи „теоретично и концептуално с поглед към цирковите практики в чужбина, след което се локализира в българския контекст, доколкото е възможно и целесъобразно, в хронологична последователност” (с. 13). Важни източници за осъществяването на предлагания хабилитационен труд са книгата „Циркът през вековете“ от Йордан Демирев (София: Отечество, 1988) и ръкописът „Начало и развой на естрадната (забавна и танцова) музика в България. Творчество и изпълнителство“ от Мильо Басан (1973, НА – БАН, сб. XIX, оп. 1, а. е. 4 – 12). Наред с цитираните два източника и ползваната литература от наскоро публикувани печатни издания и онлайн източници на български, английски и немски език, описани в края на текста (с. 192 – 199), особено ценни за изследването са иницирираните от автора интервюта с музиканти, допринесли за развитието и утвърждаването на българското цирково изкуство. Части от интервюта с музиканти са послужили за възстановяване или доизясняване на събития и тълкувания, предлагани в текста. Някои от използваните в изследването интервюта са предложени в отделни приложения към изследването (с. 129 –

190). За мен лично тези интервюта с участници в осмисляните в изследването процеси са сред най-ярките приноси на предлаганото изследване.

Структурата на труда се състои от основен текст – увод, седем глави, заключение и „Вместо послеслов“ (в обем от 128 с.), две приложения (с. 129 – 190) и литература (с. 191 – 199). Текстът е онагледен с илюстративен материал, като илюстрациите са приложени в самия текст (не са обособени като приложения). Уводът, озаглавен „Защо циркът“ (с. 11 – 14), предлага уговаряне на предмета, целите, задачите на изследването и подходите за тяхното осъществяване. Първа глава, озаглавена „Циркът и музиката“ (с. 15 – 32), е посветена на очертаването на мястото на музиката в цирковите представления (в миналото и в наши дни). Анализирани са музикални примери (полки, маршове, галопи; откъси от опери и оперети, джазови стандарти и други); анализирани са и музикални образци, предизвикващи ярки асоциации с цирковото изкуство, утвърдили се като особено подходящи за изпълнение по време на циркови представления (като например „Марш на гладиаторите“ от Юлиус Фучик, „Марш“ от Исак Дунаевски, наричан „Маршът на съветския цирк“, и други). Разгледани са музикални инструменти, съпътстващи циркови представления по света и в България, сред които калиопа, латерна и други. Осъществен е обзор и на различни изпълнители на музика под купола на цирка, сред които солисти, камерни ансамбли, военни духови оркестри, „оркестри от типа на бигбенда“ (с. 29) и други. Във Втора глава, озаглавена „Някои български циркове“ (с. 33 – 58), вероятно поради желанието да се следва хронологията на зараждането, развитието и утвърждаването на цирковото изкуство у нас, както и причините за неговото зараждане, авторът започва своето изложение със събития, предхождащи основаването на първия български цирк у нас, като са проследени първите гастроли на трупни от Азия и Европа в България (с. 34 – 35). При осмислянето на първия български цирк: „Българско знаме“, основан през 1897 г., авторът на монографията подчертава наличието на музиканти в неговия състав – „духов квартет в състав: кларинет, флигорна, тромбон и барабани“ (с. 36)¹. В същата структурна единица от хабилитационния труд е осмислена динамиката на възникването и утвърждаването на

¹ В текста се посочва, че присъствието на музиканти в различните български циркове и в цирковите представления е неизменно, като се посочва, че понятието „оркестър“, употребявано за музикантите, ангажирани при изнасянето на циркови спектакли, се среща във връзка с основания в края на 30-те години цирк „Корона“, при който са указани правата и задълженията на музикантите – изисква се те да са „високо квалифицирани“ и „за всяка нова програма“ да „се прави аранжимент на нова увертюра“ (с. 44, цит. по Демирев, Й. Цит. съч., с. 279).

цирковото изкуство в България, като изследователският интерес при разглеждането на тези процеси е насочен към мястото на музиката в тях. В края на главата е предложена условна периодизация, по Йордан Демирев, според която развитието на българския цирк се разделя на четири периода (с. 58)². Глава трета: „Оркестри и диригенти“ (с. 59 – 72), е посветена на оркестрите и диригентите в българския цирк, на репертоара, оркестрациите и аранжиментите за изпълняваната музика в българския цирк. Осмислена е дейността на Божидар Сакеларов, Стефан Кованов и Георги Бакърджиев. Очертан е и приносът на Борис Карадимчев като музиколог и автор на аранжименти в първия стационарен български цирк, познат като „Стария зимен цирк“, съществувал през периода 1957 – 1963 г. (с. 58 – 60)³. Четвърта глава: „Гастроли в чужбина“ (с. 73 – 86), е посветена на гастролите на български циркови формации (и на някои чуждестранни циркови формации с участие на български музиканти) в Румъния, Полша, Унгария и Израел, като изследователският интерес отново е към приноса на музикантите при успешното осъществяване на тези гастроли. Конкретните гастроли са подбрани поради участието на голям брой музиканти в тях. В четвърта глава, както и в някои от интервютата в приложенията, се привеждат данни, че конкретни музикални изпълнители са предизвикали положителен отзвук в медиите при гастроли в чужбина. Изведен е и приносът на трио „Олимпия“, както и на български певици при тези гастроли – Лиана Антонова, Лея Иванова и други. Пета глава, озаглавена „Музикалната клоунада“ (с. 87 – 102), извежда приноса на Коста Кертиков, Цезар Имброш, Тодор Козаров и Христо Янакиев, „Буфосинхронистите“, „Харизанови“ и други. Шеста глава, наречена „Куплетисти“ (с. 103 – 112), осмисля дейността на Стоян Миленков, Якоб Голдщайн (Джиб), Асен Богданов и други. В Седма глава „Виртуозността и цирка“ (с. 113 – 124), виртуозността е съотнесена с променящите се през различните векове музикални разбирания за виртуозността в музиката. Заключение (с. 125 – 126) извежда основни тези от цялостното изследване. След заключението, в структурна единица, озаглавена „Вместо послеслов“ (с. 126 – 128), авторът насочва вниманието към наболели проблеми, свързани с

² От основаването на първия български цирк до края на Първата световна война; след края на тази война до първото полугодие на 1944 г.; от 9 септември 1944 г. до 1957 г. и след 1957 година.

³ (В началото на 60-те години Борис Карадимчев прави селекция на подходящи за циркови представления творби и откъси, в продължение на няколко години той оркестрира и аранжира произведения за изпълнението им по време на циркови спектакли и по този начин той допринася за формирането на репертоар за определени циркови номера, като вследствие на неговата работа самите циркови артисти започват да разполагат със щимове за музикантите от оркестъра – за всеки от отделните си номера.)

цирковото изкуство, които неминуемо се отразяват и върху музикалните аспекти на това изкуство.

В заключение, хабилитационният труд е приносен, четивен, увлекателен. Набелязаните цели и задачи са разгледани многоаспектно. Осмисляните явления и процеси са поставени в европейски и световен контекст, като същевременно е изведено онова, което е типично за българския културен контекст. Отново бих искала да подчертая осъществените, представени и осмислени в текста интервюта с музиканти, допринесли за утвърждаването на цирковото изкуство в България – от перспективата на стремежа към опазването на културно-историческото наследство.

На основата на хабилитационния труд, на останалите представени материали и документи по конкурса за *доцент* по Музикознание и музикално изкуство, както и на впечатленията си от научната дейност на кандидата, убедено предлагам на членовете на уважаемото научно жури и на Научния съвет на Института за изследване на изкуствата, БАН, да избере гл. ас. д-р Михаил Луканов за академичната длъжност *доцент*.

8 януари 2023 г.,

гр. София

Миглена Ценова,

доц. д-р в Институт за изследване на изкуствата, БАН